



Sfântul Ioan Gură de Aur

COMENTARIU LA IOV

Ediția a doua, revizuită

Traducere din limba greacă veche
și note de Monahia Parascheva Enache

Studiu introductiv de Dragoș Mîrșanu

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

A handwritten signature in black ink, appearing to read "H. M. Enache".

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2024

ARHIEPISCOPIA IAȘILOR

 CĒTRUL DE STUDII
PĀTRISTICĒ 
SFĀNTUL MĀXIM MĀRTURISITORUL

*Lucrare realizată în cadrul Centrului de Studii Patristice
„Sfântul Maxim Mărturisitorul” al Arhiepiscopiei Iașilor*

CUPRINS

„Nu numai că nu a hulit, ci a și binecuvântat”:

<i> imaginea lui Iov la Sfântul Ioan Gură de Aur (Dragoș Mirșanu) ...</i>	7
<i> Prolog</i>	25
Capitolul I	28
Capitolul II	58
Capitolul III	75
Capitolul IV	83
Capitolul V	93
Capitolul VI	100
Capitolul VII	108
Capitolul VIII	114
Capitolul IX	118
Capitolul X	125
Capitolul XI	129
Capitolul XII	133
Capitolul XIII	137
Capitolul XIV	141
Capitolul XV	144
Capitolul XVI	149
Capitolul XVII	152
Capitolul XVIII	154

Capitolul XIX	157
Capitolul XX	162
Capitolul XXI	165
Capitolul XXII	168
Capitolul XXIII	170
Capitolul XXIV	172
Capitolul XXV	174
Capitolul XXVI	175
Capitolul XXVII	176
Capitolul XXVIII	178
Capitolul XXIX	180
Capitolul XXX	186
Capitolul XXXI	190
Capitolul XXXII	199
Capitolul XXXIII	203
Capitolul XXXIV	206
Capitolul XXXV	210
Capitolul XXXVI	213
Capitolul XXXVII	214
Capitolul XXXVIII	216
Capitolul XXXIX	228
Capitolul XL	230
Capitolul XLI	233
<i>Bibliografie</i>	237
<i>Indice de nume proprii</i>	243
<i>Indice de referinte scripturistice</i>	247

„Nu numai că nu a hulit, ci a și binecuvântat”: imaginea lui Iov la Sfântul Ioan Gură de Aur

Ucenic distins al retorului Libanius și al exegetului Diodor din Tars, Sfântul Ioan Gură de Aur (Hrisostom) a fost unul dintre cei mai aleși creștini ai veacului său și a rămas până astăzi unul dintre marii ierarhi și învățători ai Bisericii lui Hristos.¹ Nimic nu îl caracterizează mai bine decât lucrarea și opera sa exegetică și omiletică, care a inspirat și continuă să inspire deopotrivă misiunea creștină și viața duhovnicească a creștinilor de ieri și de astăzi.

Citirea și interpretarea Scripturii în context pastoral au constituit preocuparea de temelie a Sfântului Ioan.² Fiind

¹ Monografia de referință continuă să fie, în ciuda vechimii, Chrysostomus Baur, *John Chrysostom and his time*, 2 vol. (Westminster, MD: Newman, 1959), în vreme ce lucrarea recentă cea mai la îndemână este J.N.D. Kelly, *Golden Mouth: the Story of John Chrysostom – Ascetic, Preacher, Bishop* (London: Duckworth, 1995).

² Pentru prezentarea generală a operei de exeget a Sfântului Ioan, m-am condus în principal după sinteza alcătuită de Margaret M. Mitchell, „Chrysostom, John (c. 347-407)”, în *Historical handbook of major biblical interpreters*, ed. Donald K. McKim (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1998). Operele hrisostomice sunt accesibile în majoritate doar în vechile ediții preluate în *PG*, vol. 47-63, și, sporadic, în puține volume editate în secolul douăzeci; ele sunt inventariate în *Clavis Patrum Graecorum*, ed. M. Gerard, 5 vol. (Turnhout: Brepols, 1974-1987), 2:491-672. Pentru exegeza hrisostomică, rămân utile vechea lucrare a lui Frederic Henry Chase, *Chrysostom: a study in the history of biblical interpretation* (Cambridge: Deighton, Bell, and co., 1887), ca și cea a lui Iustin Moiesescu,

menite să susțină cateheza creștină, omiliile exegetice hrisostomice au fost, în marea lor majoritate, predicate în bisericile din Antiohia și Constantinopol. Chiar și atunci când unele dintre acestea au fost destinate în principal publicării, iar nu predicării, ele au fost alcătuite cu același scop fundamental de a-i edifica pe credincioși, îndreptându-i pe calea adevărului și a virtuții, îndeosebi prin îndemnul de a practica milostenia față de săraci. Atât de semnificativ a fost rolul Sfintelor Scripturi în viața și opera marelui ierarh, încât toate lucrările sale, nu numai cele explicit exegetice/omiletice, dar și tratatele ori scrisorile, se hrănesc din seva textelor biblice, la care fac referire în permanență.

În mod cu totul deosebit, desigur, Sfântului Ioan analizează Scripturile în omiliile sale exegetice, care sunt fie adunate în grupuri care analizează câte o carte biblică, fie dedicate ocazional câte unui pasaj notabil. Cele mai cunoscute seturi de omilii (numite uneori și „Comentarii”) sunt cele dedicate cărților nou testamentare: Sfintelor Evanghelii după *Matei* și *Ioan*, cărții *Faptele Apostolilor* și celor paisprezece epistole ale Sfântului Apostol Pavel. Din exegeza cărților Vechiului Testament – la care vom reveni mai jos – fac parte, în primul rând, cele două seturi de omilii la *Facere* și cel dedicat cărții *Psalmlor*, dar și comentariile la părți din cărțile *Regi* sau *Isaia*, ca și cele păstrate fragmentar în *catenae* (antologii patristice târzii) la cărțile biblice *Ieremia*, *Daniel*, *Proverbe* și *Iov*. Un set de omilii începe în mod tipic cu o omilie-argument în care sunt expuse contextul istoric al scrierii, prezentarea autorului, auditoriului, temele principale și alcătuirea cărții biblice respective. Fiecare dintre omiliile următoare conține două părți: una exegetică, în care analizează

Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom, *Opere*, 3 (București: Anastasia, 2003 [1942]).

pasajul biblic care urmează în desfășurarea cărții biblice, iar cea de-a doua, morală, pentru îndreptarea viețuirii credincioșilor din auditoriu. Partea morală se naște uneori în mod natural din ideile pasajului biblic discutat, iar alteori este fără legătură cu acesta.

Exegeza hrisostomică

Generalități. Opera exegetică a Sfântului Ioan Gură de Aur se înscrie în tradiția școlii antiohiene, caracterizată prin importanța acordată sensului literal și istoric al textului biblic, în vederea extragerii și transmiterii învățăturilor morale necesare edificării duhovnicești a creștinilor. Sfântul Ioan consideră important să cunoască identitatea autorului, contextul și motivația textului citit. Dincolo de această atitudine formală însă, exegetul teolog pleacă de la ideea de bază că textul a fost compus ca urmare a pogorării lui Dumnezeu la om (*syncatabasis*, cu sensul unei „iconomii” de limbaj și comunicare); grație inspirației divine, autorul biblic consemnează Revelația, care devine accesibilă și cititorului Scripturii.³ Datorită conlucrării dintre autorul uman și inspirația divină, Sfintele Scripturi sunt, de asemenea, perfecte și precise în toate, fiind caracterizate de *akrabeia*. Pentru că

³ Conceptul hermeneutic de *syncatabasis* poate fi tradus în românește, mai mult sau mai puțin precis, prin „pogorâre”, „coborâre”, „condescendență”, „iconomie”, „adaptabilitate” etc. Dificultatea transpunerii se regăsește și în alte limbi moderne. Acestui concept la Părinți, inclusiv la Sfântului Ioan, i-au fost dedicate recent două cercetări: P. Pietrusiak, *Il gruppo lessicale "synkatabasis-synkatabaino" nella riflessione teologica dei padri greci: ambiente alessandrino e padri cappadoci* (Pontificium Athenaeum Sancta Crucis, Facultas theologiae, 1998); María Díaz del Rey, *La synkatábasis en los comentarios al Antiguo Testamento de San Juan Crisostomo* (EDUSC, 2010).

Dumnezeu se găsește în spatele textului biblic, toate detaliile acestuia contează (*Hom. in Gen. 2, 21*), iar exegetul nu poate să se aplece asupra textului decât cu o acribie corespunzătoare (*Hom. in Rom. 31, 1*).

În lucrarea sa omiletică, Sfântul Ioan încearcă adesea să inspire auditoriul în vederea aprecierii entuziaste a Sfintelor Scripturi (de exemplu, *Hom. in Ac. 19, 4*). În limbajul metaforic al Sfântului Ioan, Scriptura este o comoară ascunsă în pământ, o fântână fără fund, sau o mare pe care se călătorește de la pământ la cer; nu mai puțin, „textul Dumnezeieștilor Scripturi nu e numai livadă, ci chiar rai, florile acestea nu au numai mireasmă, ci și rod care poate hrăni sufletul” (*De statuis 1, 1*; trad. Fecioru, 8).

Exegeza hrisostomică la textele noutestamentare, îndeosebi la epistolele pauline, este apreciată în mod unanim drept valoroasă prin contextualizare, atenția la detaliu, înțelegerea gândirii Sfântului Apostol Pavel sau aprecierea judicioasă a diferențelor aparente la citirea Evangheliilor sinoptice. Cei mai mulți vor fi de acord cu aprecierea biografului său, C. Baur, care considera omiliile hrisostomice la Noul Testament drept cele mai strălucite exegeze patristice⁴.

Vechiul Testament. Mult mai puțin cunoscute sunt însă operele hrisostomice care comentează textele vechitamentare.

Pentru întreaga tradiție patristică, Biblia ebraică este o carte creștină, iar manifestările lui Dumnezeu în istoria lui Israel sunt teofanii ale lui Dumnezeu Fiul; Legea lui Moise este fundament al Noii Legi a Împărăției, iar trecerea de la Vechiul la Noul Testament este trecerea de la făgăduință la împlinire⁵. Mărturia ambelor Testamente este una unitară.

⁴ C. Baur, *op. cit.*, vol. I, 322.

⁵ John Breck, *Sfânta Scriptură în tradiția Bisericii*, trad. Ioana Tămăian, ediția a II-a (Cluj-Napoca: Patmos, 2008), 56.

Interpretarea patristică a Vechiului Testament, inclusiv la Sfântul Ioan Gură de Aur, este hristologică și tipologică. Apelul la tipologie ajută interpretarea Vechiului Testament în lumina lui Hristos, într-o mișcare dublă, simultană, din trecut spre viitor (de la tip la „antitip”) și de asemenea dinspre viitor spre trecut (de la antitipul prevestit, la tip).⁶ La Sfântul Ioan, de pildă, Noe este tip pentru Hristos, arca este prefigurare a Bisericii, rugul aprins, simbol al Trupului omenesc al lui Hristos etc.⁷ Chiar în *Comentariul la Iov* din acest volum, Sfântul Ioan sugerează că învățăturile lui Hristos se vădesc în faptele lui Iov (*Prolog*, 4).

Exegetul patristic și ortodox caută perspectiva duhovnicească în exegeza textului biblic (*theoria*), adică contemplarea Adevărului revelat dăruit de Sfântul Duh celui care citește Scripturile în Biserica Sa. Sensul dublu al fiecărui eveniment biblic, specific înțelegerii școlii antiohiene, inclusiv lui Ioan Gură de Aur, se referă la înțelegerea literală (intenția autorului biblic aflat sub inspirație divină) și înțelegerea spirituală (înțelegerea inspirată a mesajului transmis de Cuvântul lui Dumnezeu prin textul biblic, de către exegetul de mai târziu)⁸.

Este semnificativ de observat că majoritatea exegezei patristice, inclusiv cea hrisostomică, suferă din pricina necunoașterii limbii ebraice. Exegeza vechitestamentară

⁶ *Ibidem*, 72.

⁷ Vezi H.Chase, *op. cit.*, 56, cu trimiterile. Pentru o evaluare a tipologiei hrisostomice, vezi Iustin Moisescu, *op. cit.*, 153-162 și J.-N. Guinot, „La typologie comme technique herméneutique”, în *Figures de l' Ancien Testament chez les Pères*, Cahiers de Biblia Patristica 2 (Strasbourg: 1989).

⁸ J. Breck, *op. cit.*, 60; vezi și Frances M. Young, *Biblical exegesis and the formation of Christian culture* (Peabody, Mass.: Hendrickson, 2002), în special 165-216.

hrisostomică este, astfel, aplicată pe textul grecesc al *Septuagintei* (probabil în versiunea lucrată de Sfântul Mucenic Lucian al Antiohiei), ca și, uneori, de versiunile grecești ale lui Aquila, Symmachus și Theodotion (probabil dintr-o versiune prescurtată a *Hexaplei* origeniene). Conștient că lectura în traducere face textul vechitestamentar mai greu de înțeles, Sfântul Ioan se arată uneori interesat de înțelegerea sensurilor unor termeni ebraici, dar totalitatea cunoștințelor sale în această privință provine fie din aspecte general cunoscute, fie din auzite.⁹ Cu toate acestea, Septuaginta este, pentru Sfântul Ioan ca și pentru toți Părinții greci, textul inspirat al Vechiului Testament.

Comentariile patristice la Iov

Deși cartea *Iov* a avut un oarecare ecou chiar odată cu zorii creștinismului (Mt. 19, 26, Mc. 10, 27, Lc. 1, 52, I Cor. 3, 19, Filip. 1, 19, I Tes. 5, 22, II Tes. 2, 8, Iacob 5, 11, I Clement 17, 3-4), aceasta nu a fost însă cu adevărat utilizată de autorii creștini ai primelor două secole, nefiind probabil considerată, la acel timp, ca fiind purtătoare a unui caracter definitoriu pentru identitatea spirituală a creștinilor¹⁰. Mo-

⁹H. Chase, *op. cit.*, 29.

¹⁰Referințele nu lipsesc cu desăvârșire; vezi, de exemplu, la Sfântul Iustin Martirul, *Dialogum cum Tryphone* 46, 3. În general pentru interpretarea patristică la Iov, vezi Charles Kannengiesser, „Job chez les Pères”, *Dictionnaire de spiritualité* 8 (1974); Johanna Manley, ed. *Wisdom, Let Us Attend: Job, the Fathers, and the Old Testament* (Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1997); C.A Newsom și S.E. Schreiner, „Job, Book of”, în *Dictionary of Biblical Interpretation*, ed. J.H. Hayes (Nashville: Abingdon Press, 1999), 587-8; Charles Kannengiesser, *Handbook of Patristic exegesis. The Bible in ancient Christianity* (Boston; Leiden: Brill, 2006), 296-7; Manlio Simonetti și Marco Conti, *Job, Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 2006), xvii-xxviii.

Capitolul VII

1. *Oare nu-i o încercare viața omului pe pământ¹? Același lucru îl spunea și Elifaz. Omul, zice, în durere se naște². Ce înseamnă aceasta pentru Iov? Fiindcă se întâmplă că pătimește acestea nu numai de la nedreptate, ci de la firea însăși. Așa și Dumnezeu a statornicit ca viața omului să fie ostenitoare. Dar a adăugat pe pământ, nicidecum în ceruri. Și viața lui ca plata unui simbriaș plătit cu ziua³. Vorbește de osteneală aici. Căci așa cum acela muncește și se ostenește toată ziua, la fel și viața este scurtă și ostenitoare, neadunând nimic mare. Căci așa cum simbriașul acela plătit toată ziua trudește și la urmă nu culege mare lucru, la fel și omul. Nu este numai plin de osteneți, ci și de primejdii.*

2. *Sau ca o slugă ce se teme de stăpân și care a dat de umbră⁴. Chiar dacă mă odihnesc puțin, zice, așa cum răsuflă și slujitorul, nu este fără frică răgazul, nici cu îndrăznire, tot așa de multe sunt asalturile din toate părțile. Mie mi se pare că vorbește aici de un sclav fugar. Căci așa cum sclavul fuge de stăpânul său, așa și omul este mereu în agonie. Sau ca simbriașul care își așteaptă plata⁵. Numai în acel moment se odihnește.*

3. *Așa și eu am așteptat luni deșarte⁶, în agonie, în suferință, cu frică. Aceasta nu o spune despre toate, ci numai cu*

¹Iov 7, 1.

²Iov 5, 7.

³Iov 7, 1.

⁴Iov 7, 2.

⁵Iov 7, 2.

⁶Iov 7, 3.

privire la sine. *Nopti de chinuri mi-au fost date, dacă mă culc, iarăși zic: „Când vine ziua?”. Când mă trezesc, iarăși zic: „Când vine seara?”. Plin sunt de chinuri de seara până în zori, trupul meu se amestecă cu putreziciunea viermilor, mă topesc scrijelind crustele de pământ și de puroi⁷, fiindcă viața omului pe pământ este o încercare⁸. Așa și eu am așteptat luni deșarte. Pentru ce spune „deșarte”? Fiindcă m-am muncit și plată nu am primit, fiindcă sunt în nenorocire și nu am nici un sfârșit bun, luptând atât de mult cu arșița și cu sudoarea. *Nopti de chinuri îmi sunt date. Mai mult decât atât. Era nefericit tot timpul. Nici lumina odată cu ivirea zorilor nu-l mângâia, nici noaptea nu îi aducea odihnă. Fiecare timp, de zi sau de noapte, îmi este nesuferit. Caut numai slobozirea din relele prezente, ceea ce, desigur, este caracteristic pentru cel nefericit. Apoi spune și nenorocirea: mă topesc scrijelind crustele de pământ și de puroi. Căci acum nu se mai scarpină cu un ciob, pe cât mi se pare mie, nenorocit fiind, ci face aceasta cu pământ.**

4. *Viața mea e mai iute ca un alergător, a pierit în deșartă nădejde⁹. Fiindcă se spune în Scriptură: „Așteaptă pe Domnul”¹⁰ și El îți va răsplăti, nimic nu îmi rămâne din viață, atât de repede trec, mai înainte chiar de a mă arăta, așa de scurt este timpul nostru. Nu se poate spune că m-am bucurat multă vreme de viață sau că mă voi bucura, cât timp pătimesc aceste chinuri. Am pierit în deșartă nădejde, așteptând vreo schimbare sau dezlegare.*

5. *Adu-ți aminte că suflare este viața mea¹¹. Vezi cum nu cere să fie izbăvit nicidecum prin faptele lui bune, ci fiindcă este om vremelnic.*

⁷ Iov 7, 3-5.

⁸ Iov 7,1.

⁹ Iov 7, 6.

¹⁰ Ps. 26, 14.

¹¹ Iov 7, 7.

*Și nicidecum nu se va mai întoarce ochiul meu să vadă binele*¹². Vorbește de întoarcerea de aici. Mie mi se pare că Iov nu cunoaște dogma învierii. Dacă ar cunoaște-o, nu ar mai purta toate atât de greu. Căci aceste cuvinte nu aveau alt scop: acestea le cugeta, acestea le medita și le avea în minte.

6. *Nu mă va lua în seamă ochiul Celui ce mă vede, ochii Tăi sunt [așintiți] spre mine, dar eu nu mai sunt, ca un nor măturat de pe cer, căci dacă omul coboară în locașul morților, nu se va mai ridica de acolo, nici nu se mai întoarce la casa lui, încă nici locul lui nu se mai cunoaște. De aceea nu voi mai pune frâu gurii mele, nici minții mele, ci voi grăi silit de duhul meu*¹³. Vezi mai întâi cum știa să își facă recunoscute propriile cuvinte. Și aproape cere scuze de la judecătorii lui și cere să se bucure de iertare, fiindcă nu el, ci necazul este cel care vorbește acestea.

7. *Deschide-voi gura mea apăsată de amărăciunea sufletului. Oare sunt eu marea sau balaurul, că ai rânduit peste mine pază*¹⁴? Adică, de te folosești de atâta străjuire în privința mea. Pază numește frica.

8. *Eu am zis: mă va alina patul meu; voi grăi cu mine însumi deoparte în culcușul meu*¹⁵. [...] Adică, voi primi alinare de la somn.

9. *Pentru ce mă înspăimânți cu vise și mă îngrozești cu vedenii*¹⁶? Și aceasta era lucrarea diavolului. Căci Dumnezeu nu aducea asupra lui nimic dintre acestea, ci toate erau prin mâna diavolului.

10. *Vei despărți viața mea de suflarea mea, sufletul meu de trup, oasele mele de moarte. Căci nu voi trăi în veac ca să rabd*

¹² Iov 7, 7.

¹³ Iov 7, 8-11.

¹⁴ Iov 7, 11-12.

¹⁵ Iov 7, 13.

¹⁶ Iov 7, 14.

îndelung, depărtează-te de mine că viața mea-i deșartă¹⁷. Numai nu spune: „Nimicește-mă!”. Iată, acestea sunt cuvinte de nesuportat. Ce au ele de nesuportat? Spune nenorocirea lui și cere moartea și osânda. *Nu voi trăi în veac, zice, ca să rabd îndelung.* Vezi cum i se ia și această nădejde. *Care este timpul meu că sufletul meu rabdă¹⁸?* Vezi că, dintre toate, aceasta îl tulbură cel mai mult, faptul de a nu nădăjdui nici o schimbare, fie și una de scurtă durată. *Căci nu voi trăi în veac, zice, astfel încât, dacă ar fi știut [că trăiește până în veac], ar fi răbdat îndelung.* *Depărtează-Te de mine, deșartă este viața mea.* Aceasta pare grav, dar să cercetăm. Aceasta înseamnă ceea ce și David spune: „Depărtează de la mine biciul tău”¹⁹. *Căci deșartă este viața mea.* Este de ajuns ca și această viață să-mi fie spre pedepsire. Nu cumva sunt eu ceva, ca să sufăr acestea? Cele ale noastre se aseamănă cu umbra și cu visul.

11. *Ce este omul, că l-ai preamărit pe el sau că ai luat aminte la el²⁰?* Și aceasta este dovada că l-ai preamărit pe el. Căci omul este cu totul vrednic de a fi pedepsit sau de a fi în cugetul lui Dumnezeu: „Ce este omul, că-Ți amintești de el?”²¹. Însuși faptul de a-i cere socoteală și a-l pedepsi este o dovadă a faptului că omul este ceva.

12. *Sau că îl cercetezi în zori²²,* adică îl aperi pe el, *și până la vremea odihnei îl judeci²³.* Adeseori îl aperi. Vezi cum amestecă cuvintele, unele sunt cuvinte ale bunăvoinței, altele ale pedepsei. Mie mi se pare că spune acestea potrivit cu intensitatea

¹⁷ Iov 7, 15-16.

¹⁸ Iov 6, 11.

¹⁹ Ps. 38, 13.

²⁰ Iov 7, 17.

²¹ Ps. 8, 4.

²² Iov 7, 18.

²³ Iov 7, 18.